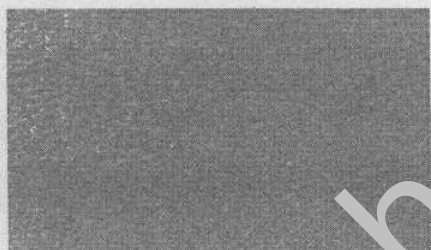

۱۷۸۹۵۵۲

پنجره شعر جهان

برگ‌های نریخته

کوبایاشی ایسا

انتخاب و ترجمه: محمدرضا ضیغمی

پنجره شعر جهان

سرشناسه: کوبایاشی، ایسا، ۱۷۶۳ - ۱۸۲۷ م. Kobayashi, Issa
عنوان و نام پدیدآور: برگ‌های نریخته/ کوبایاشی ایسا؛ انتخاب و ترجمه محمدرضا ضیفمی.
مشخصات نشر: تهران: انتشارات مایا، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۸۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۰۰-۴۵-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: شعر ژاپنی -- ترجمه شده به فارسی

موضوع: شعر فارسی -- ترجمه شده از ژاپنی

شناسه افزوده: ضیفمی، محمدرضا، ۱۳۷۲ - مترجم

رده بندی، کنگره: PL

رده ی دیوید: ۸۹۵/۶۱۰۰۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۰۰۲۵۷

مایا

انتشارات مایا

برگ‌های نریخته

کوبایاشی ایسا

نشر: مایا

چاپ اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۰۰-۴۵-۴

مترجم: محمدرضا ضیفمی، صحافی: ترنج

صفحه‌آرایی: گروه هنری مایا

طراحی جلد: پریسا جبرائیلی

حق چاپ برای ناشر محفوظ می‌باشد.

E: nashrmaya@gmail.com

خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری غربی، پلاک ۸۸

تلفن: ۶۶۴۱۱۴۸۵

تلفن همراه: ۰۹۱۹۵۱۴۴۱۰۰

پیش‌گفتار

در زندگی‌ام تا کنون دو بار رهایم شعر را تجربه کرده‌ام. بار نخست هنگام خواندن مثنوی مولوی بود و دومین بار وقتی که شعرهای ایسا را ترجمه می‌کردم.

منتقد نیستم که درباره‌ی شعر سخن بگویم؛ آن هم درباره‌ی شعر شاعری دیگر، از جهانی دیگر. اگر جسارتی برای ترجمه دارم، تنها دلیلش همدلی من است با صدایی که از دور می‌شنوم و به طرز غریبی نزدیکی منسوب می‌شود. و گرنه وقتی کسی می‌گوید: «ترجمه، آن هم ترجمه‌ی شعر، کاریست ناممکن» بود نیز با او هم‌داستانم. چه کنم که بی‌تابی‌ام در آرزوی تصاحب شعر، دست‌انداخته‌ام. حوزه‌ی پرخطر ترجمه هم دراز کرده است! بگذریم.

کوبایاشی ایسا (۱۷۶۳-۱۸۲۸) یکی از چهار هایکوسرای نام‌دار ژاپن است. سه تن دیگر ماتسو باشو، یوسا بوسون، ماساتوکا شیکی نام دارند. ایسا چندین هزار هایکو سروده و آن‌ها را خود در مجموعه‌های مختلفی گردآورده است.

اما او اگرچه اصولاً یک هایکوسراست، کارش - به سبب اندیشه‌ها و عواطف و تخیلی که دارد، و شعریتی که بدان دست می‌یابد - لزوماً در محدوده‌ی معمول هایکوها نمی‌گنجد. یعنی هایکوی او - بر خلاف دید رایج از هایکو - فقط عرفان «ذن» نیست، بلکه از ذن هم نیرو می‌گیرد تا به «شعریّت» برسد. حال آنکه قالب هایکو برای ذنیست تقریباً همان جایگاهی را دارد که «شطحات» در فرهنگ عرفانی ما: یک مثال شاید تفاوت کارهای ایسا را با هایکوهایی معیار روشن‌تر کند: در هایکو اصولاً شاعر حذف می‌شود تا طبیعت نمود یابد، ولی در شعر ایسا، اگرچه طبیعت بی‌واسطه را پیش رو داریم، این تخیل نگران شاعر است که در تنهایی خویش طبیعت را در می‌یابد و با آن همدلی می‌جوید - جاری شدن درون شاعر به بیرون.

ایسا مظهر زیبا، ایستایی‌ست. رنج‌های زندگی او - از جمله از دست دادن نزدیک‌ترین عزیزانش - آثاری در شعرش نداشته، یا اگر داشته، بازتابی در صیقل سنگ و آب بوده است؛ این خود نهایت شعر ایسا است و شاید از شاعرانه‌ترین شگفتی‌های جان یک انسان باشد. اگر خردن آثار او در تنهاترین و سخت‌ترین لحظه‌های زندگی، ما را راهایی می‌بخشد، لابد از همین روست.

درباره‌ی مؤلفه‌های زبانی شعر او، جمیعاً چیزی نمی‌توانم گفت، چون ژاپنی نمی‌دانم؛ تنها گفته‌اند که زبان عامیانه را در معشای او کار گرفته است، و این از ترجمه‌ها هم بر می‌آید. نیز آنچه را درباره‌ی جهان ذهنی شاعر گفتمی باشد، در شعر او باید خواند؛ پس سکوت می‌کنم و شما را به شاعر سکوت می‌پارم.

۱. این تعبیر را از محمدرضا اصلاقی آموختم و عمیقاً با آن موافقم. همان در مصاحبه‌ای گفته‌است: «شاعران ما مدام به دنبال مضمون می‌گردند. برای همین است که ما چند سالی است با بهران هایکو مواجهیم. فکر می‌کنند هایکو یعنی اینکه یک مضمون خیلی کوچک پیدا کنی و همین را با پس و پیش کردن کلمات بگویی...»

این کتابچه، شاید بسیاری از شعرهای مشهور ایسا را در خود نداشته باشد؛ چرا که من کوشیده‌ام بیشتر، شعرهای متفاوت او را برگزینم، تا هایکوهایی رایجش را. و در بیان تغزلی‌تر، دوست دارم بگویم: شعرهای نجات‌بخش ایسا را برگزیده‌ام؛ آن بعد از کارش را که با من ارتباط دارد و مرا از خود می‌رهاند. نیز، از آنجا که عرفان «ذن» نمی‌دانم، طبیعی‌ست که انتخاب‌هایم با انتخاب‌های عرفا، پژوهش‌ها، متفاوت و تنها بر اساس درک خودم از شعریت شعرها باشد؛ حال آنکه انتخاب‌های کسانی چون آقای ع. پاشایی - که آشنایی با هایکو را بیش از همه به «و مدبریم» - با حکمت ذن مطابق‌تر است و از شعر شناخته‌شده در زبان فارسی دور‌تر. اما همه، خواننده اطمینان می‌دهم که کار را سرسری نگرفته، برای انتخاب اشعار، ده‌ها، چندین هزار هایکوی ایسا را از نظر گذرانده‌ام. و در یک کلام اعتراف کنم: این گزیده، تنها روایت مخاطبی ایرانی‌ست از ایسا. نامی هم که بر کتابچه نهاده‌ام، نه در متن اشعار او، بلکه تصویری از جهان شعر اوست که در یک لحظه ناگهان به دسم رسد و دیگر تغییر نکرد.

بد نیست همین‌جا یاد آورم که گمان من، هایکو از گونه‌های دیگر شعر ترجمه‌پذیرتر است؛ زیرا حیثیتش نه در «روم‌نویسی» است، نه در گروه اشکال زبانی؛ بلکه شعری‌ست که در تصویر یک لحظه‌ای تصویر شدن، رخ می‌دهد. شعرها را من از متن‌های انگلیسی مختلفی ترجمه کرده‌ام. منبع اصلی، کار ایساپژوه دانشور، دیوید جی. لنو بود که ده‌هزار هایکو از ایسا را جمع کرده و گشاده‌رویانه در وبسایت خود گذاشته‌است. فهرستی از منابع در پایا کتاب آمده است؛ نیز چند واژه را که گمان می‌رفت برای برخی خوانندگان نامفهوم شده با علامت ستاره (*) مشخص کرده، زیر عنوان «یادداشت‌ها» توضیح دادم. اعلام جغرافیایی در متن به شکل ایتالیک نوشته شده‌اند.

خوشبختانه برای آشنایی با هایکو و هایکوسرایان بنام کتاب‌های فارسی زیادی در دست هست. در آن میان دو کتاب هایکو از احمد شاملو و ع. پاشایی، و آوای جهیدنِ غوک از زویا پیرزاد، شهرت بیشتری دارند. اما من کتاب پیدایش

هایکو؛ شیوه‌های مشترک سرایش شعر ژاپنی و ایرانی از ناهوکو تاواراتانی را هم به خواننده پیشنهاد می‌کنم. نیز گزیده‌ای از اشعار ایسا را، که همین امسال به ترجمه‌ی خانم سمیرا نیک نوروزی چاپ شد و از کار من «معیارتر» است؛ زیرا می‌گوشد چهره‌ی شناخته‌شده‌ی ایسا را باز شناساند و بیش از سلیقه‌ی مترجم، شهرتِ هایکوهایش ملاک انتخاب بوده است.

از باب خجستگی، کلام را با سپاس از اسطوره‌پژوه شاعر، ابوالقاسم اسماعیل‌پور پایان می‌دهم، که با چندین کتاب متنوع ثابت کرد، شعر چه ترجمه‌پذیر نیست، رستاخیز می‌کند.

محمدرضا ضیغمی

مهر ۱۳۹۴